

מנחות מז שביעי של פסח

משה שווערד

1. ספר איזהו מקומן

ב] הא דשחיטה שלא לשמה לא מקדשת
הלחם - כתב החזו"א (לנ. מ.) דאינו
משום דלא עלתה לשם חובה, אלא והוא דין
מיוחד דאין לה כח לקדש הלחם, [נעיי"ש שדן
לפיי"ז אם שחיטה בשינוי בעלים בקרבן תודה
גם לא מקדשת]

2. תוספות פסחים דף יג/ב

כל העומד ליזרק כזרוק דמי - וא"ת זרק דמן שלא לשמן נימא נמי כזרוק דמי ואמאי קאמר רבי אלעזר ב"ר שמעון דאינו קדוש וי"ל כיון שעקרן מלשמן גרע מנשפך הדם ואיגליא מלתא דלא הוי כזרוק בשעת קבלה וקשה דבפרק המנחות והנסכים (מנחות קב.) אמר פיגל בזריקה מטמא טומאת אוכלים לר"ש משום דכל העומד ליזרוק כזרוק דמי ודוחק לחלק בין פיגול לשלא לשמו וי"ל דלגביה גופיה דזבח חשיב כזרוק אע"ג דפיגל בזריקה אבל לגבי דברים המתקדשים עם הזבח כגון לחם לא חשיב כזרוק כשנעשה הזריקה שלא בהכשר:

3. חדושי הרשב"א על מסכת מנחות דף מז/א

הכל מודים. פי' אפי' ראב"ש דאמר זריקה עיקר מודה דצריך שיהא לחם בשעת שחיטה ואי לא הוה בשעת שחיטה לא מקדשה ליה זריקה. ל"ה. וקשיא דלמאי אצטריך זבח להכי לישתוק מינה ומיעטה משמע נמי זביחה, שהרי בכלל שאר עשיות הוא והרי מיעשה (דחש) [דרש] ראב"ש עד שיעשה כל עשיותיו והרי זביחה בכלל כל עשיות הוא. ואין לומר דר"ל דאתא למימר דבעינן שיהא לחם אפוי בשעת שחיטה ולא סגי אם היה נילוש וערוך בשעת שחיטה, משום דזה אינו חדא איך משתמע אפוי, ועוד דיכולה דדריש מיניה שעשיותיו אסל המצות דהוה לחם קאי, וי"ל דאע"ג דיעשה משמע כל עשיות אפי' הכי ה"א דאין זביחה בכלל שאר עשיות הואיל וכשרה בזר, והוה אמינא דעשיות דמפיק מיעשה אעשיות דועשה הכהן קאי ולא אשחיטה דאין כהן צריך לעשותה, לכך אצטריך זבח דבעינן שיהא הלחם אפוי גם בשעת זביחה:

4. ספר איזהו מקומן

ולגירסא השניה ברש"י הביאור: דלכו"ע
אליבא דרבי אם השחיטה מקדשת קדוה"ג
לגמרי לא מהני פדיון כלל, אלא דבהא גופא
נחלקו - [דלרבא לא תפיס פדיונו כיון
דנתקדש הלחם לגמרי, ואף שעדיין לא הותר
באכילה מיהו קדוש לגמרי לענין שאם פדה
לא יצאו לחולין ואין המעות נתפסות כלל
בקדושה, ולאביי אינה קדושה גמורה ומהני
פדיון לענין לתפוס הדמים בקדושת בדה"ב,
אף דשתי הלחם לא אלימא קדושתן לצאת
לחולין כדפרשינן לעיל בדאביי, ואין שינוי
כדעת אביי בין הלשונות אלא שינוי גירסא
בלבד.]

5. הגרי"ז על מסכת מנחות דף מז ע/א

שם, בגמ' בעא מיניה ר' שמואל בר יצחק מרחב"א כבשי עצרת ששחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן אותו הלחם מהו באכילה, וקמייתי הגמרא מדזריקת פיגול קבעה ללחם בפיגול ביוצא כבשר זריקה שלא לשמה נמי שריא ליה ללחם או דילמא לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן ע"כ, והנה דברי הגמרא צ"ע דמאי מייתי מדמועיל זריקה ליוצא בלחם כמו"כ מהני זריקה שלא לשמה להתיר הלחם, ואיזה שייכות הוא להדדי, והנה מרש"י ותוס' משמע דעיקר ההוכחה הוי דחשיב כגופא דזיבחה דרק בגופא דזיבחה אמרינן זריקה מועלת ליוצא וכיון דהוי כגופא דזיבחה ממילא דחשיבא נמי כגופא דזיבחה שיתירנו זריקה שלא לשמה וצ"ע, והנה שם בזרק שלא לשמן הלחם קדוש ואינו קדוש ופליגי אביי ורבא אביי אמר קדוש ואינו גמור ורבא אמר קדוש ואינו ניתר מאי ביניהו א"כ למיתפס פדיונו לאביי תפיס לרבא לא תפיס ולחד גירסא שם ע"ש], ולכאורה צריך לבאר מחלוקתם דלאביי עדיין לא נגמרה קדושתם בשחיטה לחוד ולרבא כבר הוי קדוש גמור אלא דחסר ליה זריקה להתיר באכילה, והוי כמו כל קדשים קודם זריקה, וזהו דקאמר דהוי רק קדוש ואינו ניתר אבל חסרון קדושה ליכא

ב, אלא דצ"ע לפי"ז לשון הגמרא דקאמר קדוש ואינו קדוש שמשמע עדיין חשיב אינו קדוש בזריקה שלא לשמה, וצ"ל דלאו דוקא נקט, אלא דגם ברמב"ם בהל' פסוה"מ (פי"ז הלי"ח) מבואר דבזריקה שלא לשמה הלחם קדוש ואינו קדוש וצ"ע דהרמב"ם הא בודאי פסק כרבא דהוי רק אינו נותר וצ"ל דנקט לשון הברייתא, אלא דבכה"ג הו"ל לפרושי דכונתו הוא רק דאינו נותר ואינו חסר לו עוד קדושה, ובע"כ מוכח מכלל זה דגם לרבא חסר עוד קדושה בלחם שלא נגמרה עדיין קדושת קרבן שלו וקביעות עם הכבשים, וזהו דלא נותר אין זה רק משום דחסר בו היתר זריקה אלא שעדיין לא נגמר בו גמר קדושת קרבן שלו לענין שיותר לאכילה ודין זה הוא בין לאביי ובין לרבא, אלא דמחלוקתם הוי לרבא חסר בו רק גמר דין קרבן שלו וקביעות עם הכבשים אבל בדין של קדושת הגוף ליכא חסרון כלל דכבר נגמרה בשחיטה כל דין קדושת הגוף שלו ומשו"ה לא תפיס פדיונו מפני שקדוש קדושת הגוף גמור, ואביי סובר דגם בדין קדושת הגוף שלו לא נגמרה עדיין קדושתו ולא הוי עוד קדוה"ג גמורה ומשום הכי תפיס לפדיונו ג"כ, וניחא ג"כ לשון הברייתא קדוש ואינו קדוש דגם לרבא דמפרש קדוש ואינו נותר ג"כ לא הוי כמו כל קדשים קודם זריקה דחסר בהם רק היתר זריקה אלא דהכא חסר בו גם גמר דין קרבן וקביעותו עם הכבשים לענין זה שיותר באכילה ודו"ק:

6. ספר איזהו מקומן

<p>כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם מהו שיזרוק דמן שלא לשמן להתיר בשר באכילה:</p> <p>רש"י וכן השטמ"ק (מ) ביארו דלזרוק לשמן פשיטא דאי אפשר דכיון דהיה זיקה בשחיטה ואבד הלחם אבדו כבשים, וכי קמיבעיא לזרוק שלא לשמן דהוי כקרבן אחר.</p> <p>והנה יש לעיין טובא, דתוס' לעיל מו. אית להו בפשיטות דאבד הלחם אבדו הכבשים ממש וישפרו ואין להם פדיון, וא"כ איך מיבעיא הכא דזרוק הרים שלא לשמן להתיר הכשר באכילה והרי אבד הלחם אבדו הכבשים, וכן תמה הרעק"א והניח בצע"ג.</p> <p>והשפ"א כתב להוכיח מזה דלא כתוס' הנ"ל, ועוד הוא רוצה לפרש דסוגיא זו סברה דשחיטה אינה עושה זיקה ודלא כר' יוחנן לעיל מו., עיי"ש שהאריך בזה.</p> <p>אולם ראה בחי' הגרי"ו לעיל מו. (ד"ה וסנה נסוגיא) שביאר דבזריקה שלי"ש דהכא נחשב הקרבן לתורת נדבה, ופקע זיקת הלחם שהיה עליו בשם קרבן כבשי עצרת שהיה לו, עיי"ש שביאר היטב. ונכענץ זה אם קרבן שלא</p>	<p>מהו שיזרוק דמן שלא לשמן:</p> <p>האם מחשב ככבשי עצרת לשם שלמים נחשב שלא לשמן:</p> <p>פירש"י דמהו שיזרוק דמן לשם שלמים" נהנה מפירש"י משמע דכבשי עצרת לשם שלמים סתמא חשיבי שלא לשמה, ותמה הובח תורה (ד"ה שחטן) דלמא כבשי עצרת כשרין אם זרק דמן לשם שלמים סתם, שהרי הן גם שלמים והכא מיירי שזרוק לשם עולה. ונראה לישב דודאי בעלמא כבשי עצרת שחישב לשם שלמים כשרין ולא חשיב שלא לשמן, אלא דוקא הכא שאבד הלחם ואינם ראוין תו למטרות בזה נחשב מה שמחשב לשם שלמים כעקירה לקרבן שלמים ממש, וסברא כעיי"ז כתבנו לעיל מו. (על רש"י ד"ה הסד זרקן יעו"ש).</p> <p>והנה רמב"ם כאן לכאורה פליג על רש"י ומפרש דזרוק לשום איזה זבח אחר ועיי' בדברינו לעיל מו. על רש"י הנ"ל דהחזו"א מפרש כן אף בדעת רש"י.</p>
--	--

7. רמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק יז הלכה ב

כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם, אם זרק דמן לשמן הרי אלו פסולין, זרק דמן במחשבת הזמן אחר שאבד הלחם, הרי אלו ספק אם הותרו באכילה או לא הותרו.

8. כסף משנה הלכות פסולי המוקדשין פרק יז הלכה ב

כבשי עצרת ששחטן לשמן וכו'. שם (דף מ"ה) א"ר יוחנן הכל מודים שאם הוזקו זה לזה שמעכבין זה את זה ואיזהו זיקה שלהן שחיטה. ופירש"י שאם הוזקו זה לזה שהיו ביחד ואח"כ אבד לחם או כבשים שמעכבים זה לזה והנותר לפנינו יצא לבית השריפה דנדהה באבוד חברו. ומ"ש זרק דמן במחשבת הזמן אחר שאבד הלחם הרי אלו ספק אם הותרו באכילה או לא. שם (דף מ"ז): בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם מהו שיזרוק דמן לשמן להתיר בשר באכילה א"ל יש דבר שאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו ולא והרי פסח וכו' והרי תודה שאני תודה דרחמנא קרייה שלמים. ופירש"י מהו שיזרוק דמן שלא לשמן אלא לשם שלמים להתיר בשר באכילה דודאי לשמן לא הוה כדאמרין לעיל הכל מודים שאם הוזקו זה לזה מעכבין זה את זה עכ"ל. ומשמע דכיון דלא אשכחן מידי ה"ל לתפוס בתמיהתו של ר' זירא ולומר דפסול ולפיכך יש לתמוה על רבינו שפסק דהוי ספק. וכתב הר"י קורקוס ז"ל שסובר רבינו דכיון דלא בדרך פשיטות אתמר בעיין לא איפשיטא. ...

9. קרן אורה מסכת מנחות דף מז עמוד ב

... אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' פהמ"ק (ה"כ עיי"ש) כתב דאם זרק שלא לשמו ספק הוא אם הותר הבשר, משמע דהוי בעי' שלא איפשיטא, וא"כ אמאי לא כתב דספק הוא אם מותר לכתחלה לזרוק שלא לשמה. וקצת נראה מדבריו דלכתחלה ודאי אסור לזרוק שלא לשמן, אלא אם זרק הוי ספק אי הותר הבשר, וא"ש לפ"ז סוגיא דלעיל (מ"ו ע"א) דפרץ הש"ס שם כיון דאיפסיל לחם ליפסיל נמי תודה, והיכי שרינן לכתחלה לזרוק שלא לשמן, אלא דלא מצינו כיוצא בזה, כיון דפסולין הם לזריקה בין לשמן בין שלא לשמן הוי זריקה פסולה, ולא שריא כלל, ולא אשכחן אם זרק הורצה אלא בטומאה, דהצ"ץ מרצה, אבל לא בשאר זריקה פסולה.

שי לכבוד שביעי של פסח

"הגדרת זמני היום והלילה ע"פ הלכה ומחשבה" (אור ישראל | גליון נט)

מספר הימים בין יציאת מצרים לקריעת ים סוף

כו"ע יודעים שהיו ז' ימים מצאת בני ישראל ממצרים עד שאמרו שירה על היום, וכן פ' רש"י (שמות יד:ה): "ויגד למלך מצרים – איקטורין (אגענטען) שלח עמהם וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים באו והגידו לפרעה ביום ד'. ובחמישי ובששי רדפו אחריהם וליל שביעי ירדו לים בשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח. לכן אנו קורין השירה ביום השביעי.

מכל מקום, עיין רש"י (במדבר טו:מא) שכתב "ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים." ומשמע מדבריו שהיו שמנה ימים מיום שיצאו ממצרים עד ששרו שירה על הים. ותמוה, שהרי הוא עצמו כתב שהיו רק ז' יום, וכבר עמד המזרחי על סתירה זו.

מחמת סתירה זו כתב המשך חכמה (במדבר טו:לח) שיש טעות סופרים ברש"י: "פתיל תכלת כו' – (ושמונה) חוטים שבה כנגד (שמונה) ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים. רש"י. והוא ט"ס וצ"ל [ושבעה] חוטים שבה כנגד [שבעה] ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים כו', וסבר כשיטת רמב"ם (ה' צצית א-ו) דשבעה חוטים של לבן וחוט אחד של תכלת, ולכן פירש קודם פתיל תכלת, ואח"כ אמר ושבעה חוטים [פירוש של לבן] שבה כנגד שבעת ימים, וכל אלה דברי ר"מ הדרשן הם. וברור."

אמנם, מפרשים אחרים הבינו את דברי רש"י כפשוטם, אלא שרש"י כלל את יום י"ד בתוך מנין הימים שבין יציאת מצרים לשירה על הים. עיין בגור אריה (במדבר טו:מא) שכתב: "כנגד שמנה יום ששהו ישראל משיצאו ממצרים וכו'. הקשה הרא"ם, דבפרשת בשלח (שמות יד, ה) כתב רש"י שהשירה אמרו ביום ז' [של פסח], לכך אנו קוראים את השירה ביום ז', וכאן פירש דהיתה השירה ביום ח'. ואין זה קשיא, דמן סוף היציאה עד יום ז' של פסח הוא ז' ימים, ומתחלת היציאה עד שאמרו שירה ח' ימים, דחשיב זמן התחלת היציאה מחצות י"ד, שאז יצא מרשות מצרים כיון ששחטו הפסח (שמות יב, ו), שהוא אלוהיהם, ולא היו רשאים לומר דבר להם, זה נקרא יציאה מרשותם. אף על גב דהליכה ממש – גמר יציאתם ממצרים – היה ביום ט"ו (להלן לג, ג). וראיה שהוציאתם מרשות מצרים ביום י"ד, שהרי איסור חמץ מתחיל ביום ארבעה עשר מחצות ואילך (פסחים ד ע"ב), ואכילת מצה בליל חמשה עשר (שמות יב, יח), אלא מפני שמתחיל היציאה מחצות יום ארבעה עשר."

גם החזקוני פ' על דרך זה, וכתב שביום י"ד יצאו מארץ גשן. (במדבר טו:מא): "אני ה' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים – ומיסודו של רבי משה הדרשן פרש"י ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים, ואם תאמר הרי בפרשת בשלח פרש"י ליל שביעי ירדו לים בשחרית אמרו שירה. אלא י"ל הכא דמני שמנה ימים מני מיום שיצאו מגושן ונתקבצו לרעמסס והתם בפרשת בשלח מני מיום שנסעו מרעמסס לסכות."

אולם לפי היסוד הנ"ל, יש לומר שאין סתירה כלל בדברי רש"י. יש להסביר דמכיון דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר יום, ובלילה שלאחר י"ד נתן להם פרעה רשות לצאת, כבר נחשבו כיצאו, והוא ליל י"ד לפי חשבונם. נמצאת שביום כ"א ניסן כששרו שירה היה לאחר שמונה ימים משיצאו! ולכאורה, כן הסביר השפתי חכמים (במדבר טו:מא אות ס'): "ואם תאמר והא בפרשת בשלח פרש"י שאמרו שירה ביום

¹ בדרך כלל ע"פ הלכה, מונים חלק של יום הראשון ליום ראשון שלם אפילו אם הדבר נעשה בסוף היום. למשל, מי שנולד בסוף יום ראשון, אפילו דקה אחת לפני שקיעת החמה, מלין אותו ביום הראשון שלאחריו, וזה נחשב ליום ח' שלו אע"פ שלא עבר ז' יום מעת לעת. וה"ה הכא, שכיון שהלילה הולך אחר היום, כיון שיציאת מצרים היתה בלילה, מונים אותו יום ליום שלם והוא יום הראשון למנין.

השביעי של פסח. וי"ל שהוא סובר שהלילה הולך אחר היום שעבר כמו קרבנות ... והתחלת יציאה נחשבת מיד ששחטו הפסח וצלאו ואכלו אותו ומהתחלת היציאה יהיה ח' ימים ומהתחלה האמיתי' שהיה ביום ט"ו שהיה יציאה האמיתית יהיה שבעה שהרי ביום השביעי חוץ מזו הלילה אמרו שירה, וכו'."

כלומר, שאין סתירה בדברי רש"י, שמה שכתב שאמרו שירה ביום ז' של פסח, זהו אליבא דאמת, שיום ראשון של פסח היה מתחיל ביום ט"ו, נמצא שלאחר ח' יום 'משיצאו ממצרים' היה יום שביעי של פסח משום שלפי חשבונם הלילה הולך אחר היום.

ע"פ יסוד זה הסביר הצ"ח (פסחים קטז: ד"ה ועכ"פ) את הפסוק (שמות יג:ד) "היום אתם יוצאים בחדש האביב." הרי שהבטיח הקב"ה את בני ישראל שיצאו באותו יום, שהוא יום י"ד. והלא לא יצאו אלא עד הלילה. אלא שמכיון שבזמנם הלילה הולך אחר היום, גם הלילה היה נחשב לחלק של אותו היום, וז"ל: ועכ"פ יצא לנו מכל זה דבמצרים ליל ט"ו היה שייך ליום י"ד וביום י"ד קאמר היום אתם יוצאים ומעתה עמדנו על דברי רש"י בסוף פרשת שלח לך ושמונה חוטין שבציצית נגד שמנה ימים ששהו משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים ונתקשה המזרחי שהרי בפרשת בשלח פירש רש"י ליל שביעי ירדו לים ובשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח ולכך אנו קורין השירה ביום השביעי ולפי מ"ש נחא שודאי שביעי של פסח היה אבל היציאה ממצרים נקראית על שם י"ד בניסן דליל ט"ו היה אז הולך אחר היום הקדום וכנ"ל ושפיר קורא רש"י שמנה ימים משיצאו עד שאמרו שירה על הים. ודוק בדברי רש"י שכתב שמנה ימים ששהו משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים ולא כתב שמנה ימים ששהו משיצאו ממצרים עד שעברו בים לפי שבלילה עברו הים ואם ליל ראשון שייך ליום הקדום אם כך גם לילה זו שייך ליום הקדום וליכא אלא שבעה לכך פירש"י עד שאמרו שירה והשירה ביום אמרו ולא בלילה.²

² ועיין ברבינו בחיי (במדבר טו:לח) שג"כ תירץ קושיא זו. אולם כנראה שסובר שבאמת אפילו בזמנם יום הולך לאחר לילה, ורק בליל הסדר, מכיון דשחטו ק"פ ביום, יש למנות בדרך לילה הולך לאחר יום כבקדשים, ואלו דבריו:

והטעם שהזכיר בפרשה שלשה פעמים, כנגד שלש מצות שכל אחת שקולה כנגד כל התורה, ואלו הן, עבודה זרה ושבת וציצית, והוא סדר הפרשיות. וכתב רש"י ז"ל שמונה חוטין שבו כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים, עד כאן. ודבר ברור הוא שבשביעי של פסח אמרו ישראל שירה על הים ולא בשמיני, אבל באור דבריו משיצאו ממצרים משעה שנתן להם רשות, ויום י"ד של שחיטת הפסח הוא בכלל זה, לפי שהפסח הוא קדשים ובקדשים אין היום הולך אחר הלילה, הוא שכתוב (ויקרא ז) ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר, אבל ללילה ראוי הוא, ולפיכך כשאמרו ישראל שירה על הים היה שביעי לימי הפסח ושמיני ליציאת מצרים משעה שנתן להם רשות, והיא ליל ט"ו שהיא מיום י"ד שעבר:

ועיין בספורנו (שמות יב:כז) עה"פ "זבח פסח הוא לה", שכתב "זה הזבח נעשה בשביל הפסחה שהיתה עתידה להעשות בחצי הלילה של אחריו ומפני שאין זבח בלילה הוצרך לעשות בזה הזמן הנמשך אחר הלילה של אחריו בענין קרבנות." כלומר, שהיה ראוי לשחוט את הפסח ולזרוק את הדם בלילה שיצאו ממצרים. אלא שאין מקריבין קרבנות אלא ביום. לכן הקרבן היה נקרב ביום ע"פ הכלל שבקדשים הלילה נמשך אחר היום. לכן ההקרבה היתה באותו יום של יציאתם ממצרים.